

Paulus ni surat verin tamata ovi rorang Yesus na'a propinsi Galatia

Tbas afa ovi veki

Tali tamata ovi rleal propinsi Galatia, na etal dawan wol tamata Yahudi ira. Ira rsangatur ma raraning walut ra, ovu ubu liak ovi wol Ubu mnga'un ira. Na'uk ti ma Paulus naran Galatia ma nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a, na tamata boku tali ira rorang Duila'a Yesus.

Ti ma Paulus nti talik Galatia, na guru siklabir boku rair afa ovi wol kena ra. Guru avyai rfalak ne, wean i tamata isa mane norang Yesus, na musti rsunat vali ia, wean lahir i Ubu nfareta roak verin Abraham na'a kitab Kejadian. Ira rfalak ne, tamata ra musti rot-orang Musa ni inukun ovi Ubu nala verin ia.

Ti ma Paulus nrenar afa ovi guru siklabir avyai rair ra, na ia nangrova urun. Na'a surat i ntulis verin tamata Galatia ra, na nfalak verin wean ini. Ita dida inorang a'uk verin Yesus sa'i notu ma dida vava'at ra rmalola na'a Ubu wahan ralan a. Wol mane rsunat ita, te tot-orang inukun liak ra. Dida inorang verin Yesus sa'i notu ma ita teluk Abraham ubun-nusin ra. Ihin a ne, tali dida inorang a'uk verin Yesus, na dida vava'at a nmalola wean Abraham (ni vava'at nmalola) na'a Ubu wahan ralan a, ovu ita veka dida kalolin ovi Ubu ntorung roak ma nala verin Abraham (3:6-9). Paulus ni afa mnga'un

ovi nair ra na'a surat ini, bisma tsi'ik na'a (2:16) ovu (5:1).

Surat ini ihin a

1. Paulus ni vaivatul ovi rban-ulu a. (1:1-10)
2. Paulus nlotar tenan a (pasal 1:11—2:21): Ni alasan ma neluk rasul verin Duila'a Yesus, wol ntali tamata, ovu Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik a wol ntali vali tamata. Yesus Kristus nala munuk afa avyai verin ia.
3. Paulus nair tamata Galatia ra (pasal 3—4): Ita dida vava'at ra rmalola na'a Ubu wahan ralan a, tevek torang Yesus. Wean i tot-orang Musa ni inukun ra, na wol notu ma dida vava'at kakiwal ovu Ubu.
4. Paulus nsurak tamata Galatia ra (pasal 5:1—6:10): Deka tsoak nulu Musa ni inukun ra, tevek Yesus nfatalik roak ita tali inukun yai. Na'uk deka tot-orang dida ininan sian ra. Ita musti tot-orang afa ovi Ubu Ni Roh nfalak verin ita na'a raladida ra.
5. Paulus ni snurak ovi rban-muri (6:11-18)

*Paulus nala salam verin tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung ra na'a propinsi Galatia*

¹⁻² Ya'a, Paulus, ukirim surat ini verin tamata ovi rorang Yesus rira sidovung ra na'a propinsi Galatia. Tamata ra wol rfile ya'a ma eluk rasul, na'uk Yesus Kristus ovu Yamadida Ubila'a i nfava'at ewal Ia tali matmatan a, ka'i nfili ya'a. Amamunuk terad a valid ovi rorang Yesus amna'a ini.* ³ Amaflurut verin Yamadida Ubila'a ovu Duila'a Yesus Kristus ma fara nala Ni rala

* **1:1-2** 1:1-2 Rasul ihin a ne, Yesus Ni tamata sansinir ovi rfamalik Ni Ivar Lolin a.

lolin verin mia, ovu notu ma ralabira ra malinan watan. ⁴ Ia not-orang afa ovi Yamadida Ubila'a ralan nfalak a ma nmata, tevek dida salasilan ra. Notu wean inyai ma naling ita tali tamata rira afa sian ovi rotu ra ovu ranovak ra. ⁵ Tfadawang a'uk Ia, nata ti wol ni wahan! Kena urun.

Paulus ralan nwa'uk tamata ovi rorang Yesus na'a Galatia, tevek wol rorang Ubu Ni Ivar Lolin a

⁶ Ya'a ubrian mia, tevek wol mnamat lahir obin ma myorang Kristus, na mifla talik roak Kristus Ni rala lolin i nala verin mia, ma myorang ivar liak i tamata boku rfalak ne, lolin vali. ⁷ Velik aba, ivar liak wol mnga'un, na'uk tamata boku rlabir bira fikiran ra ovu afa sala ovi rair ra, ovu inar ma rkati Ubu Ni Ivar Lolin i nfamalik Kristus. ⁸ Na'uk velik ne ami te Ubu Ni sansinir tali lanit ratan nfamalik ivar i naling ia tali Ubu Ni Ivar Lolin i amfamalik roak verin mia, na fara Ubu nukun ia ma nana'a yafwan kakiwal. ⁹ Ami amfalak lan roak verin mia, na'uk fiang ini ufalak fasa ewal ne, tamata iki nfamalik ivar i naling ia tali Ubu Ni Ivar Lolin i mryenar roak tali ami, na fara Ubu nukun ia ma nana'a yafwan kakiwal. ¹⁰ Ba udava wahang ralan na'a tamata ra, te otu ma Ubu ralan a lolin? Ya'a wol usahak ma otu ma tamata ra inar ya'a. Wean i udava wahang ralan na'a tamata ra, na Kristus wol Ni sansinir verin ya'a.

Ubu nera Paulus ma neluk Ni rasul

¹¹ Terang a valing averi, ya'a ufalak urun verin mia ne, Ubu Ni Ivar Lolin i ufamalik roak yai wol ntali tamata rira fikiran ra. ¹² Tamata ra wol rala

Ivar Lolin yai verin ya'a, ovu wol tamata isa vali nair Ivar Lolin yai verin ya'a, na'uk Yesus Kristus ka'i nfavotuk lahir Ivar Lolin yai verin ya'a.

¹³ Mia mryenar roak ning vava'at lan a, na'ut i orang agama Yahudi ni adat ra. Ya'a uwi-uwa ma dawan tamata ovi rorang Yesus, ovu udava linga'an ma ot-visal rira sidovung ra. ¹⁴ Uka'a ma lolin afra ovi agama Yahudi rair ra, nlia tali ning kida ovi tuvu isa ovu ya'a. Ba ya'a iva'ung urun ma ufabana adat ovi ubumam-nusimami ra rair roak a. ¹⁵ Na'uk amar ovi una'a kevralan obin, na Ubu nfilii roak ya'a ovu nera ya'a ovu Ni rala lolin a. ¹⁶ Ubu nfalyawang Yanan a verin ya'a ma uka'a lahir Ia, boma ti ufamalik Ivar Lolin yai verin tamata ovi wol Yahudi ra. Na'uk amar i Ubu nfilii ya'a, na wol uti ma era snurak tali tamata. ¹⁷ Ya'a vali wol uva'al uti Yerusalem ma utuan tamata ovi rna'a lan roak rasul, na'uk uti lahir wan lean vu dawan i naran Arab, beti ewal ya'a na'a amar liak ma uma kota Damsyik.[†]

¹⁸ Varat itelu nelak roak, beti uva'al uti Yerusalem ma utuan Petrus. Una'a ni raham amar vutu rahin ilima.[‡] ¹⁹ Utuan Yakobus i a'an lalean verin Duila'a Yesus, na'uk wol utuan rasul liak ra.[§] ²⁰ Ufwaba lahir na'a Ubu wahan ralan a ma ufalak ne, afra ovi ufamalik roak verin mia yai kena urun, wol usiklabir!

[†] **1:17** 1:17 Yerusalem nana'a vuar ratan, ba tamata ovi mane rti inyai, na musti rva'al. [‡] **1:18** 1:18 Vai Yunani npake Kefas na'a ayat ini, na'uk naran na'a vai Aram ne, Petrus. Nara irua ini ihirira wer isa: vatu. [§] **1:19** 1:19 Yakobus na'a ayat ini wol wean Yakobus i yaman verin Zebedeus, te Yakobus i yanan verin Alfeus. Ba Yakobus ini a'an lalean verin Duila'a Yesus, ovu neluk dawan kareda na'a sidovung i na'a Yerusalem.

²¹ Nata uti propinsi Siria ovu propinsi Kilikia.
²² Tamata ovi rorang Kristus, rira sidovung ra na'a propinsi Yudea, wol rka'a ya'a obin. ²³ Ira rarenar watan tamata ra rfalak ne, "Tamata yai lan ana, nwi-nwa ma dawan ami, ovu nkiwal ma nvisal mami inorang, na'uk fiang ini ia nfamalik Ubu Ni Ivar Lolin!" ²⁴ Ba raraning Ubu, tevek Ni afa ovi notu roak na'a ning vava'at a.

2

Rasul boku rtorung Paulus ni afa ovi nair ra

¹ Varat vutu rahin ifa'at nelak roak, beti uva'al ewal uti Yerusalem ovu Barnabas, ovu vali Titus. ² Ya'a uti Yerusalem, tevek Ubu nfaturu roak verin ya'a ma musti uti. Utu ma usdov-aling tamata ovi rban-ulu na'a tamata inorang rira sidovung a, ma ufalyawang Ivar Lolin i ufamalik verin tamata ovi wol Yahudi ra. Otu wean inyai, boma afa ovi otu roak na'a amar ovi rti roak veli, ovu vali afa ovi veka otu na'a amar ovi veka rma ini, deka rleka ma lolan watan, beta ne tamata ra ranovak ne, air afa ovi sala ra. ³ Ira wol rkiwal ma rsunat Titus i ovun vali ia, velik ne tamata Yunani ia.* ⁴ Terad a valid boku rfalak ne, rorang Yesus, na'uk rsiklabir watan. Ira rma fanfonak watan ira na'a dida sidovung a ma rkananeak ita, tevek dida inorang verin Kristus notu ma Yahudi rira adat ovu inukun ra wol rkeak roak ita. Tamata avyai inar ma adat ovu inukun avyai

* ^{2:3} 2:3 Tamata Yahudi ovi rorang Yesus rira dawan ra ba'i rkiwal tamata inorang ovi wol Yahudi ma rsunat ira. Titus ini tamata Yunani ia, ba wol Yahudi ia. Na'uk, wol rkiwal ma rsunat ia.

rkeak ewal ita. ⁵ Na'uk ami wol amtorung lahir ma amorang afa siklabir ovi rfalak ra, boma myorang a'uk Ivar Lolin mnga'un a.

⁶ Tamata ovi tamata ra rfalak ne, dawan ira, wol rtafal akataka na'a afa ovi air ra. — Wean i tamata ni van dawan, te ni van ko'u watan, na wol ukamlabir afa avyai, tevek Ubu wol nfil tamata tali rira van ra. — ⁷ Ira rsi'ik roak ne, Ubu nala varvara verin ya'a ma ufamalik Ni Ivar Lolin verin tamata ovi wol Yahudi ra, wean lahir Ia nala vali varvara verin Petrus ma nfamalik Ni Ivar Lolin verin tamata Yahudi ra. ⁸ Ubu nala ngrebat verin Petrus ma neluk Ni rasul verin tamata Yahudi ra. Ia nala vali ngrebat verin ya'a ma eluk Ni rasul verin tamata ovi wol Yahudi ra. ⁹ Tamiata ra rka'a roak ne, Yakobus, Petrus ovu Yohanes dawan ira na'a rira sidovung a. Ira rtaha limang a ovu rtaha vali Barnabas liman a, ma neluk faneak ne, rtorung afa ovi amair verin tamata ra. Ira rka'a roak ne, Ubu nala Ni karya verin ya'a. Ira rtorung ne, ami ti amfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin tamata ovi wol Yahudi ra, na ira ti rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin Yahudi ra.[†] ¹⁰ Ira rera afa isa watan, ma amlobang tamata ovi rira kasian a dawan. Ya'a ralang urun vali ma otu wean inyai.[‡]

Paulus ntabu Petrus, tevek ni afa ovi notu ra wol kena

[†] **2:9** 2:9 Terjemahan boku rtulis Kefas, na'uk etal dawan rtulis Petrus. Ia naran na'a vai Yunani ne, Petrus, na ia naran na'a vai Aram ne, Kefas. [‡] **2:10** 2:10 Tafsiran rivun rfalak ne, tamata kasian avyai, tamata ovi rorang Yesus, ovu rtali Yerusalem.

11 Na'ut i Petrus nma kota Antiokhia, na utabu ia na'a wahan ralan a, tevek notu afa ovi wol kena ra. **12** Ia nafna'an lan ovu tamata ovi wol Yahudi ira na'uk rorang Yesus. Na'uk ti ma Yakobus ni kida boku rtali Yerusalem rma, na ia nfaroa tenan a tali tamata ovi wol Yahudi ira na'uk rorang roak Yesus, tevek nbobar tamata Yahudi ovi rkiwal mane rsunat tamata inorang ra, betane rfasala ia. **13** Tamata Yahudi liak ovi rorang roak Yesus, ira rorang Petrus ma rotu afa ovi wol kena ra, velik ne rka'a afa ovi kena ra. Barnabas norang vali ira ma nafena ma nafna'an ovu tamata ovi wol Yahudi ra. **14** Usi'ik, na rira afa ovi rotu ra wol inovan roak ovu Ubu Ni Ivar Lolin i mnnga'un a, ba ufalak verin Petrus na'a waharira ralan ra ne, "Velik ne oa tamata Yahudi oa, na'uk mu vava'at a wean tamata ovi wol Yahudi ra. Motu roak wean inyai, na wean inba ma mkiwal tamata ovi wol Yahudi ira ma rotorang tamata Yahudi rira adat ra?"§

Torang Yesus Kristus, na Ubu veka nsikat dida salasilan ra

15 Ubumam-nusimami ra Yahudi ira, ovu amanovak ne tamata ovi wol Yahudi ra, tamata salasilan ira, tevek wol rka'a mami adat ovu inukun ra.* **16** Na'uk ami amka'a roak ne, Ubu notu ma tamata rira vava'at ra rmalola ovu Ia, tevek rorang Yesus Kristus. Ubu wol notu ma

§ **2:14** 2:14 Wean i Petrus nafna'an ovu tamata ovi wol Yahudi ra, na ia wol norang Yahudi rira inukun ra na'a afa ovi ra'an ra.

* **2:15** 2:15 Tamata ovi wol Yahudi ra wol rira Musa inukun ra, ba tamata Yahudi ra rfaliak ira ne, tamata salasilan.

tamata rira vava'at ra rmalola ovu Ia, tevek rot-orang Musa ni inukun ra. Ba wean inyai bi ami vali amorang Kristus Yesus, boma Ubu na'i vatuk mami salasilan ra, tevek mami inorang na'a Kristus. Velik ne amorang Musa ni inukun ra, na'uk inyai wol notu ma Ubu na'i vatuk mami salasilan ra. Amka'a roak ne, Ubu wol nfadoku verin tamata isa vali ne, veka na'i vatuk ni salasilan ra tevek not-orang Musa ni inukun ra.[†]

17 Ami amorang Yesus, ma Ubu notu ma mami vava'at ra rmalola ovu Ia, ba tamata Yahudi boku ranovak ne, ami tamata salasilan ami, tevek wol amorang roak rira inukun ra munuk. Ba wean inyai, na Kristus notu ma ami amotu salasilan, tevek wol amorang Yahudi rira inukun ra munuk? Wahal lahir! **18** Wean i unovak ne, ning vava'at bisma kena ovu Ubu, tevek ot-orang ewal Musa ni inukun ra, na inyai wean watan i ufava'at ewal afa ovi angal roak ra. Ba wean inyai, na lyawan roak ne, ya'a wol orang inukun avyai. **19** Lan ana orang Musa ni inukun ra, na'uk inukun avyai wol rotu ma ning vava'at a malinan ewal ovu Ubu. Ba wol orang Musa ni inukun ra, tevek inyai wean i umata roak na'a inukun avyai, boma uva'at verin Ubu ma ot-orang afa ovi ralan nfalak ra. Fiang ini ya'a wean i umata ovu Yesus Kristus na'a aa walwalur. **20** Ba wol uva'at watan wean lan a, na'uk Kristus nva'at na'a ralang a. Na'a ning vava'at a, na uva'at ovu ning inorang na'a Ubu Yanan a. Ia nlobang ya'a,

[†] **2:16** 2:16 Yahudi ovu tamata ovi wol Yahudi ra wer isa na'a Ubu wahan ralan. Tamata ra munuk musti rorang Yesus Kristus, boma Ubu na'i vatuk rira salasilan ra.

ba nmata verin ya'a. ²¹ Ubu notu ma dida vava'at ra rmalola, tevek nala Ni rala lolin a verin ita. Sian urun wean i ula'ing Ni rala lolin yai. Wean i bisma dida vava'at ra rmalola, tevek tot-orang Musa ni inukun ra, na Kristus Ni matmatan a wol ihin akataka lahir.

3

Torang Musa ni inukun ra, te torang Yesus Kristus?

¹ Terang a valing ovi mnya'a Galatia, mia byoda! Iki nlabir nala roak mia i? Ya'a ufalyawang ma lolin roak Yesus Kristus Ni matmatan na'a aa walwalur verin mia. ² Mane orat afa isa watan tali mia ne, Ubu nala Ni Roh ma nleal ralabira ra tevek myorang Musa ni inukun ra, te mryenar i tamata ra rfamalik Ubu Ni Ivar Lolin a ma myorang Kristus? ³ Mia byoda urun! Mia beti bira vava'at ngorva'an ovu Ubu Ni Roh, na'uk afaki notu mi fiang ini inabira ma myorang Ubu ovu bira ngrebat ra watan? ⁴ Mia mtyuan susa dawan roak, ba fara susa avyai deka rleka ma lolan watan. ⁵ Ubu nala Ni Roh a verin mia, ovu notu vali mujizat ra verin mia. Ba orat mia ne, Ia notu munuk afa avyai, tevek myot-orang Musa ni inukun ra? Wahal lahir! Ia notu wean inyai, tevek mryenar i rfamalik Ivar Lolin a ma myorang lahir Kristus.

Ubu ntorung ma notu kida ovu Abraham, tevek ni inorang nangrebat urun

⁶ Rfamalik roak Abraham na'a Surat Ralan ne, "Abraham norang urun Ubu, ba ni inorang a notu ma Ubu notu ma ni vava'at nmalola ovu

Ia.”* ⁷ Mia musti mkya'a ne, tamata ovi rira inorang verin Ubu, na Abraham yanan urun ira.[†] ⁸ Tali lalan ana, Ubu nfalak ma tamata ra rtulis roak na'a Ni Surat Ralan ne, wean i tamata ovi wol Yahudi rorang Ia, na Ia veka notu ma rira vava'at ra rmalola ovu Ia. Ubu nfamalik lan roak Ni Ivar Lolin yai verin Abraham ne, “Veka uflahar munuk tamata ovi rna'a lanit ivavan ini, tevek afa ovi veka motu ra.”‡ ⁹ Abraham norang Ubu, ba Ubu naflahar ia. Wean inyai vali verin tamata ovi rorang munuk Yesus, ba Ubu veka naflahar ira.

¹⁰ Tamata ovi ranovak ne, rira vava'at ra kena ovu Ubu, tevek rorang Musa ni inukun ra, na Ubu veka near nfasoba munuk ira. Lalan ana, rtulis roak na'a Surat Ralan ne, “Ubu veka near nfasoba tamata ovi wol rot-orang lalawatan afa ovi Musa ntulis roak na'a ni inukun ra.”§ ¹¹ Ba ita tka'a ma lyawan roak ne, Ubu wol notu ma tamata ni vava'at nmalola ovu Ia, tevek norang Musa ni inukun ra. Surat Ralan nfalak ne, “Tamata ovi rira vava'at ra rmalola tevek rorang

* **3:6** 3:6 Kejadian 15:6 † **3:7** 3:7 Abraham yanan ihin a ne, tamata ovi rorang Ubu, wean lahir Abraham norang Ubu, na Abraham yanan mng'a'un ira. Ini naling ia tali tamata ovi rarali ira ma reluk Abraham ubun-nusin. ‡ **3:8** 3:8 Kejadian 12:3 § **3:10** 3:10 Tamata ovi inar ma rira vava'at nmalola, tevek rot-orang Musa ni inukun ra, na ira musti rot-orang munuk vaivatul ovi rna'a inukun avyai. Velik aba, wol tamata isa bisma not-orang lahir vaivatul ovi rna'a Musa ni inukun ra. Wean inyai bi tamata ovi raklo'i rira vava'at na'a Musa inukun ra, na Ubu near nfasoba, te nukun vali ira. Ba wol akataka roak ma ntevut rira salasilan ra. Wean inyai bi Ubu nala Yanan ma nmata ma al nakvanak dida salasilan ra. Vai Yunani nfalak ne, near nfasoba.

Ubu, veka rira vava'at kakiwal.”* ¹² Tamata iki watan naklo'i ni vava'at a na'a Musa ni inukun ra, na wol naklo'i roak ni vava'at a verin Ubu ma nlobang ia. Surat Ralan nfalak ne, “Tamata iki watan not-orang Musa ni inukun ra, na ia musti naklo'i ni vava'at a na'a inukun avyai.”†

¹³ Kristus nmata roak ma al nakvanak ita tali Ubu Ni inukun i near nfasoba ita. Kristus ntorung ma Ubu near nfasoba Ia, tevek dida salasilan ra. Ira rtulis roak na'a Surat Ralan ne, “Ubu near nfasoba roak tamata ovi rfaklo'i ira ma rmata na'a aa.”‡ ¹⁴ Yesus Kristus ntevut roak ita, boma tamata ovi wol Yahudi ra rira vali afa lolin ovi Ubu ntorung roak verin Abraham, tevek afa i Yesus notu verin ita. Wean inyai, na Ubu veka nfakena vali Ni tnorung a ma nala Ni Roh a verin ita, tevek dida inorang a verin Ia.

Ubu naflahar ma dawan Abraham, tevek Ni tnorung verin ia ovu Ni tnorung yai wol nlia-nmamū

¹⁵ Terang a valing averi eka mryenar, tevek mane ufamalik afa isa verin mia tali dida vava'at lokat amar a. Wean i tamata irua ra'an vai isa roak ma rotu faneak na'a rira tnorung a, na tamata liak wol bisma ra'i vatuk te rtafal afa boku na'a tnorung yai. Ubu Ni tnorung ovu Abraham wean vali inyai. ¹⁶ Ubu nala lan Ni tnorung a verin Abraham ovu ubun-nusin isa. Ia wol nfalak na'a Ni Surat Ralan ne, “Abraham ubun-nusin ra veka rira tnorung yai,” na'uk nala tnorung yai verin Abraham ubun-nusin ikisa

* **3:11** 3:11 Habakuk 2:4 † **3:12** 3:12 Imamat 18:5 ‡ **3:13** 3:13 Kutipan ini ihin a ne, ira rfaklo'i te rbaku Yesus na'a aa walwalur ma nvara dida salasilan ra, ba wean Ubu near nfasoba Ia.

watan. Inyai nfaturu Kristus. ¹⁷ Afa i ufalak ini ihin a wean ini: lan ana, Ubu nala roak Ni tnorung a verin Abraham. Varat ratut ifa'at rahn vututelu nelak roak, beti nala inukun ra verin Musa. Ni inukun avyai rban-muri, ba wol ra'i vatuk nala Ubu Ni tnorung yai. ¹⁸ Ubu wol naflahar tamata ra, tevek rot-orang Musa ni inukun ra. Na'uk naflahar ita, tevek torang Ni tnorung i nala roak verin ita. Ubu nala Ni rala lolin a verin Abraham, ma nala Ni tnorung a verin ia ma naflahar ia.

¹⁹ Ba notu afakinimi Ubu nala Ni inukun ra verin Musa? Ia nala inukun ra, tevek tamata ra rotu lalawatan salasilan ra. Rfabana inukun avyai, ti naran i Abraham ubun-nusin i Ubu ntorung roak yai nma. Ia nsinir Ni sansinir ra tali lanit ratan ma rala inukun ra verin Musa, beti Musa nala inukun avyai verin tamata ra. Ba Musa ndiri Ubu ovu tamata fruarira ra. ²⁰ Wean i tamata ra rotu tnorung, na tamata isa musti ndiri irua fruarira ra. Na'uk amar i Ubu notu Ni ntorung verin Abraham, na wol tamata ma ndiri fruarira ra. Ia ka'i notu watan tnorung yai.

²¹ Ubu wol nangal Ni tnorung a na'ut i nala Ni inukun ra verin Musa. Na'uk wean i Musa ni inukun ra rala vava'at kakiwal verin tamata, na tamata rira vava'at ra kena ewal ovu Ubu, tevek rot-orang inukun avyai. Velik aba wol wean inyai! ²² Surat Ralan nfalak ne, salasilan ra rkeak teri tamata ra munuk. Ba Ubu nala Ni tnorung

verin tamata ovi rorang a'uk Yesus.§

23 Na'ut i wol amorang Yesus Kristus obin, na Musa ni inukun ra rbelat teri watan ami, ma wean i amna'a bu'i ralan ma musti amorang inukun avyai, ti naran i Yesus Kristus nma ma amorang Ia. **24** Ba Musa ni inukun ra wean i rbelat teri roak ita, ti naran amar i Kristus nma roak, ma Ubu ntorung ma nala ita wean tamata ovi rira vava'at ra rmalola, tevek torang Yesus. **25** Fiang ini torang roak Yesus Kristus, ba Musa ni inukun ra wol rbelat teri roak ita.

26 Terang a valing averi, Ubu yanan munuk mia, tevek myorang roak Yesus Kristus. **27** Na'ut i rbaptis mia, na nfaturu ne, mia ovi Kristus isa watan mia. Myeluk Yesus Kristus Ni vava'at a, wean i myoru bira kadaravit ngorva'an a. **28** Wol fyawan verin Ubu ne, tamata Yahudi te tamata ovi wol Yahudi ra, tamata sansinir te wol tamata sansinir, vata te brana, tevek bir tinemun isa watan mia na'a bira inorang a verin Yesus Kristus.* **29** Kristus Ni munuk roak mia, ba Abraham yanan vali mia. Ubu veka nala Ni kalolin a verin mia, wean i ntorung roak verin Abraham.

§ **3:22** 3:22 Musa ni inukun ra wol rot-nala ma tamata ra rira vava'at kakiwal. Musa ni inukun ra rukun tamata ra, boma tamata ra munuk musti rorang Yesus Kristus ma Ubu nsikat ira tali rira salasilan ra ma rira vava'at kakiwal. * **3:28** 3:28 Na'a ayat ini, tamata sansinir na'a Yunani doulous, ihin a ne, tamata i wol ni hak akataka, wol na'an kadi, ovu vali musti not-orang lalawatan afa ovi ni dawan nfalak ra. Lan ana, Vaidida nfalak tamata sansinir ne, iria lesan.

4

¹ Mane ufalyawang wean ini: Na'a rahan teta isa, na rahan duan nfadoku roak ma yanan isa veka ni munuk metan ra. Na'uk wol varverun ia obin, ba wol ni akataka obin, wean watan tamata sansinir. ² Tamata boku rwanar ovu rsurak a rair kasiko'u yai, ovu vali rsi'ik teri ni metan ra, ti naran amar i yaman a nfadoku a. ³ Wean vali inyai verin ita. Na'ut i weadida kasiko'u yai obin, na torang watan adat ovu inukun ovi rna'a lanit ivavan ini, ma afa avyai rsinir tia ma watan ita, wean tamata ra rsinir tia ma watan rira tamata sansinir ra.* ⁴ Na'uk ti naran amar i Ubu nfadoku a, na Ia nsinir roak Yanan a ma nma lanit ivavan ini. Vata isa nrali Ia, ovu na'a Ni vava'at a not-orang Musa ni inukun ra. ⁵ Ia nma ma nfatalik ita tali Musa ni inukun ra, boma Ubu nala vali ita ma teluk yanan ra. ⁶ Ubu nala roak ita ma teluk yanan ra, ba nsinir Yanan Ni Roh a ma nleal raladida ra. Ubu Yanan Ni Roh yai notu ma bis tfalak ne, "Bapa oo, Bapa!"† ⁷ Ba mia wol myeluk tamata sansinir roak, na'uk Ubu yanan roak mia. Ba Ubu veka nala vali verin mia afa ovi ntorung roak verin yanan ra.

*Paulus ralan raruan na'a tamata ovi rorang
Yesus rira sidovung a na'a Galatia*

⁸ Terang a valing averi, lan ana, mia wol mkya'a Ubu, ba mia weabira tamata sansinir verin ubu siklabir ra. ⁹ Na'uk fiang ini mia

* ^{4:3} 4:3 Tafsiran boku rfalak ne, Adat ovu inukun ovi rna'a lanit ivavan ini ihin a ne, roh ovi rna'a lanit ivavan ini. † ^{4:6} 4:6 Teks Yunani nfalak Abba, ovu vaivatul ini ntali vai Aram, ihin a ne, Bapa.

mkya'a roak Ubu, te ni lolin a ufalak ne, Ubu nka'a roak mia. Ba afaki notu mi myorang ewal adat ovu inukun ovi rna'a lanit ivavan ini, velik ne afa avyai wol rira ngrebat ovu wol fyawar lahir? Inabira ma msyoak ewal verin adat ovu inukun avyai, ma myeluk tamata sansinir verin afa avyai? ¹⁰ Mia iva'ubira ma myorang agama Yahudi ni snoba ra ovu amar dawan ra na'a amar, vulan, ovu varat ra. ¹¹ Ya'a ralang raruhan na'a afa ovi otu roak verin mia yai, betane ning farea nleka ma lolan watan.

¹² Terang a valing averi, era verin mia ovu ralang urun ma fara myot-orang afa ovi otu ra, tevek utalik roak mami adat Yahudi ma uva'at wean mia, tamata ovi wol Yahudi ra.

Mia vali wol myotu sala verin ya'a.

¹³ Mia mkya'a roak ne, lan ana, ning suhut a notu ma beti uti fasa ma ufamalik Ubu Ni Ivar Lolin verin mia. ¹⁴ Velik ne na'ut inyai, na ning suhut neluk angangal verin mia, na'uk wol mkyasiri ya'a ma mila'ing ya'a. Myotu ma lolin watan ya'a, wean watan i myotu ma lolin vali Ubu Ni sansinir i ntali lanit ratan a, ovu nlia tali inyai vali, na wean i myotu verin Kristus Yesus. ¹⁵ Ba na'ut inyai, na inabira lolin urun, na'uk fiang ini inabira lolin yai nahu ba nti? Ya'a bis ufalak lahir ne, na'ut inyai, na myotu afaka watan ma al mlyobang ya'a, ma naran i mtyorung ma mkyivul matabira ra ma myala verin ya'a! ¹⁶ Fiang ini minovak ne, bira sian ya'a, tevek ufalak afa ovi kena ra verin mia?

¹⁷ Tamata avyai inar ma myot-orang Musa ni inukun ra, na'uk afa ovi rotu ra wol lolin. Ira

inar ma tsisala raladida, boma myorang ira ovu ralabira urun, ma deka myorang ami. ¹⁸ Lolin ma mkyarya ovu ralabira urun, wean i myotu afa ovi lolin ra. Fara mkyarya lalawatan ovu ralabira urun. Deka mane una'a ovu mia beti mkyarya, na'uk uban-muring ana, myotu afa liak. ¹⁹ Yanak averi, ulobang mia. Ralang nwa'uk urun tevek mia, ba wawa'uk i ufarnuang ini wean lahir wawa'uk i vata ra rfarnuang na'ut i mane rarali ira. Ya'a veka utuan susa lalawatan, nata ti naran i bira vava'at a wean Kristus Ni vava'at a. ²⁰ Umaseak urun ma udoku ovu bir tinemun, boma ala vaivatul boku ma usurak ngalalahang mia ma al ufalak ralang a verin mia. Ya'a wol uka'a roak ne, veka otu afaka vali verin mia, tevek tsifaroa ita.

Paulus nfamalik Hagar ovu Sara ma neluk vaivatul kamkuma

²¹ Terang a valing averi, tali bir tinemun, na boku mane myot-orang Musa ni inukun ra munuk, na'uk fyan-aran inukun avyai ihirira ra te wahal? ²² Musa ntulis roak na'a inyai ne, Abraham yanan brana irua. Isa renan a verin Abraham ni vata sansinir a naran Hagar, na isa vali renan a verin Abraham awan i naran Sara. Ia wol neluk vata sansinir.[‡] ²³ Kasiko'u i renan verin vata sansinir yai rarali ia wean watan tamata biasa. Na'uk kasiko'u i renan a verin vata i wol neluk sansinir yai rarali ia,

[‡] **4:22** 4:22 Abraham awan a naran Sara, yanan a naran Ishak (Kejadian 21:1-4). Abraham ni vata sansinir naran Hagar, yanan a naran Ismael (Kejadian 16:15).

ma nfakena Ubu Ni tnorung a verin Abraham.[§] 24 Tomu ini nfalyawang verin ita wean ini. Vata irua yai wean tnorung irua tali Ubu. Hagar wean tnorung i Ubu nala na'a vuar Sinai. Tnorung yai nkiwal tamata ra ma rtorung Ni inukun ra, ba wean vali inyai, vata sansinir yanan ra veka rna'a watan sansinir.* 25 Hagar yai wean tamata ovi rsoak nulu inukun ovi rala na'a vuar Sinai i nana'a Arab. Fiang ini ia wean kota Yerusalem, ovu tamata ovi rleal inyai wean yanan ra, tevek ira wearira sansinir ra ma rsoak verin Musa ni inukun ra. 26 Na'uk Sara wean kota Yerusalem i nana'a lanit ratan a. Ia wean yanan verin tamata ovi wol rsoak nulu Musa ni inukun ra.† 27 Tevek rtulis roak na'a Surat Ralan ne,

“Fara inam lolin watan, vata i wol yanam a, ma wol mdoku rahan fasa vali obin.

Fara ralam a lolin urun ma mufwak. Oa wol fwarnuang obin vata ovi mane rarali ira rira wawa'uk a.

Na'uk vata i awan nti talik ia, yanan ra veka rivun lia tali vata i awan nana'a.”‡

[§] 4:23 4:23 Sara nngerat (wol bisma yanan) ovu tuvu ila'a roak ia, na'uk Ubu notu mujizat ma Sara nrali Ishak (Kejadian 21:1-4).

* 4:24 4:24 Tnorung ntali vuar Sinai ihin a ne, tnorung i Ubu nala verin Musa na'a vuar Sinai (Keluaran 19:3-6). † 4:26 4:26 Paulus nbandingkan Hagar ovu Yerusalem i na'a lanit ivavan ini, na Sara ovu Yerusalem i na'a lanit ratan, te Yerusalem ngorva'an. Ita tamata inorang ra renadida verin Sara, tevek torang Ubu Yanan a Yesus Kristus. ‡ 4:27 4:27 Tafsiran boku rfalak ne, Vata i wol awan a, yanan ra veka rivun lia tali vata i awan nana'a, na boku vali rfalak ne, vata i nngerat (wol yanan), yanan ra veka rivun lia tali vata i awan nana'a. Msi'ik vali Yesaya 54:1.

²⁸ Terang a valing averi, Ubu yanan roak mia, tevek myorang Ni tnorung i nala verin Abraham yai. Ba mia weabira vali Ishak i rarali ia, tevek myorang Ubu Ni tnorung yai. ²⁹ Na'ut inyai, na kasiko'u i Hagar nrali ia yai wean watan tamata biasa ma nwi-nwa kasiko'u i Sara nrali ia, tevek ngrebat tali Ubu Ni Roh. Fiang ini wean vali inyai, ma tamata ovi rsoak nulu Yahudi rira inukun ra rwi-rwa vali ita, tamata ovi torang Ubu Ni Roh a. ³⁰ Rtulis roak na'a Surat Ralan ne, "Mila'ing vatuk vata sansinir yai ovu yanan a, tevek vata sansinir yai yanan a wol ni wahat na'a vata i wol sansinir yai yanan a ni metan ovi rtali yaman a."§ ³¹ Ba terang a valing averi, ita wol renadida verin Hagar, vata sansinir yai, na'uk ita renadida verin Sara, vata i wol neluk sansinir.*

5

Kristus nfatalik roak ita tali Musa ni inukun ra

¹ Terang a valing averi, Kristus nfatalik roak ita tali Musa ni inukun ra, ba wol teluk tamata sansinir roak verin inukun avyai. Bira dardirin a musti nangrebat ovu deka mtyorung ma myeluk ewal tamata sansinir. ² Ya'a ini Paulus eluk rasul ma era verin mia ma mingnanang ma lolin afa

§ **4:30** 4:30 Ini vaivatul kamkuma, ba ihin a ne, Sara wol tamata sansinir ia ovu yanan a'uk Ishak i nana'a tnorung i Ubu nala verin Abraham, ba deka tsoak ewal verin Musa ni inukun ra. Yesus ubun a nusin verin Abraham irua Ishak. Msi'ik Kejadian 21:10 * **4:31** 4:31 Ita wol tsoak nulu Musa ni inukun ra, na'uk torang a'uk Yesus Kristus, ba wol tvara roak dida salasilan ra, boma bisa tdiri nala na'a Ubu wahan ralan.

i ufalak ini. Wean i myorung ma rsunat mia, na afa ovi Kristus notu verin mia wol fyawan akataka lahir.* ³ Ufalak ewal vali verin mia ne, tamata iki watan ntorung ma rsunat roak ia, na musti not-orang Musa ni inukun ra munuk. ⁴ Mia minovak ne, wean i myot-orang Musa ni inukun ra, na Ubu ntorung ma nala mia wean tamata ovi rira vava'at ra rmalola. Myotu wean inyai, na fyaturu lahir ne, bira vava'at ovu Kristus nametal roak. Mia myotu ma Ubu Ni rala lolin a wol nana'a roak mia. ⁵ Na'uk Ubu Ni Roh nfangrebat raladida ra, ma tfadoku dida vava'at ra na'a Ia. Ubu ntorung ma veka notu ma dida vava'at ra rmalola, ba tnaban afa yai, tevek torang Kristus. ⁶ Wean i dida vava'at isa roak ovu Kristus Yesus, na rsunat te wol rsunat ita, irua wear isa watan, tevek wol ihin akataka verin Ubu. Ni lolin a torang a'uk Yesus Kristus, ovu tlobang tamata ra, ma tfaturu dida inorang a.

⁷ Lan ana, iva'ubira urun ma myorang Yesus Kristus. Na'uk iki nangal mia, ma fiang ini wol myorang roak Ivar mnga'un a? Mia wean tamata i nafla silalia ma ula ia, na'uk tamata isa nafla teri ia. ⁸ Angangal yai wol ntali Ubu i nera roak mia. ⁹ Wean ragi, velik ne keden watan, na'uk bisma nfamela terigu ma dawan ila'a. Inyai wean vali tamata i nair afa sala keden a watan, na'uk bisma nlabir nala munuk mia. ¹⁰ Ning

* **5:2** 5:2 Tamata inorang boku tali Galatia rtorung ma tamata ra rsunat ira, tevek ranovak ne, sunat notu ma Ubu notu ma rira vava'at ra rmalola ovu Ia. Ubu nfareta Abraham (Kejadian 17:10-11) ma nsunat brana ra ma al nfaturu ne, rorang Ubu Ni tnorung ovu Ni tamata ra.

inorang verin Duila'a ne, mia wol myorang afa sala ovi tamata liak rair ra. Na'uk tamata i notu ma bira fikiran ra rsifarsangal ira yai, Ubu veka nukun ia, tevek Ubu wol nkamlabir ne, tamata yai ni van dawan te ko'u. ¹¹ Terang a valing averi, wean i air mia ne, musti rsunat tamata ra veki, boma rorang Musa ni inukun ra, na Yahudi ra wol rangrova ya'a. Na'uk ya'a wol air wean inyai! Ira rangrova ma rotu sian ya'a, tevek air mia ne, Kristus nmata na'a aa walwalur ma al nakvanak ita. ¹² Tamata ovi rlabir waweang mia ma rkiwal mane tamata ra rsunat mia, na ni lolin a ka'i rfahil watan ira.[†]

¹³ Terang a valing averi, Ubu nera roak mia, boma bira adat ra ovu inukun ra deka rkeak mia. Na'uk deka minovak ne, wol kakeak nkeak roak mia, ba bisma myotu watan afa ovi ralabira ra rfalak a. Ni lolin a, msyilobang mia, ovu msyiotu lolin mia. ¹⁴ Musa ni inukun ra munuk lahir ihirira ra rna'a roak inukun ini, "Mlobang tamata liak ra wean watan i mlobang tenam a."[‡] ¹⁵ Na'uk wean i mia ka'i msyingarahi-sikual lalawatan mia, na msyi'ik wabira ma lolin, tevek wahal, na veka ka'i msyivisal-vasil mia. §

Torang Ubu Ni Roh a

¹⁶ Terang a valing averi, mane ufalak verin mia wean ini. Na'a bira vava'at ra, na myot-orang watan afa ovi Ubu Ni Roh nfalak verin mia, boma

[†] 5:12 5:12 Tamata ovi rfahil roak ira, na Yahudi ni adat nfalak ne, ira ka'i rala'ing vatuk tamata avyai tali rira sidovung a.

[‡] 5:14 5:14 Msi'ik Imamat 19:18 § 5:15 5:15 Tamata ra rsyivisal-vasil ira ma ra'ar rira sidovung a, ovu rotu ma rira vava'at ra ovu Kristus rametal.

deka myorang bira ininan sian ra. ¹⁷ Tevek bira ininan sian avyai nangal ininan i ntali Ubu Ni Roh a. Ininan i ntali Ubu Ni Roh a nangal vali bira ininan sian ra. Irua rsifarsangal ira, ba wol myot-nala afa ovi ralabira ra rfalak a. ¹⁸ Na'uk wean i Ubu Ni Roh nfareta mia, na wol msyoak roak nulu Musa ni inukun ra.

¹⁹ Ita tsi'ik lahir ininan sian ovi rtali tamata ra, na'a rira afa ovi rotu ra. Afa avyai wear ini: tamata ovi rsifa tia ma watan ovu tamata ovi wol awarira verin ira, rfikir ovu rotu afa ovi ngrangrodi ra, raktufan urun ovu rotu watan afa ovi wol inovan ra, ²⁰ tamata ovi rsoak nulu walut ra, rtaha afa te rotu rira afnitu ra, isa wol inan lahir isa, rfangru sian, wol inar ma rsi'ik tamata liak rira lolin ra, rsingrova sian, rfikir a'uk tenarira ra, rfaroa tenarira ra tali tamata ovi wol rorang ira, rasdovu a'uk ira ovu tamata ovi rira fikiran ra wean ira. ²¹ Tamata ovi rlobang tamata liak rira metan ra, boranavut ira, rotu snoba ma boranavut ira ma raktufan, ovu vali afa sian liak ra. Tali afa avyai munuk, na ufangnanang ewal mia wean lan a ufalak roak verin mia ne, tamata ovi rotu afa avyai, na ira veka wol warira na'a Ubu Ni Fareta a. ²² Na'uk tamata ovi Ubu Ni Roh nleal ralarira ra, ira rira vava'at a wean ini: rsilobang ira, ralarira lolin urun, ralarira ra malinan watan, rtahang nal ralarira, rmarkai, rira vava'at ra rmalola ovu inar ma rotu lolin a verin tamata ra, rot-orang lalawatan afa ovi rfalak ra, ²³ rfakabava tenarira ra, ovu vali rka'a ma rtahang nal ralarira na'a afaka watan. Musa ni inukun ra vali wol rfalak teri tamata ra ma rot-orang afa lolin avyai. ²⁴ Tamata ovi rira vava'at

na'a roak Kristus Yesus liman ralan a, na ira wol rorang roak rira ininan sian ra, ovu vali sian ovi rtali tenarira ra, ma wean i rira ininan sian ra rmata roak na'a aa walwalur. ²⁵ Ubu Ni Roh a nala roak vava'at ngorva'an verin ita, ba ita musti tva'at wean i nfaturu verin ita. ²⁶ Deka tfakaratat tenadida ra, ovu deka tsiahat ita ma tsitaha, ovu vali deka tlobang tamata liak rira metan ovu vali afa liak ra.

6

Msyilobang mia

¹ Terang a valing averi, wean i mtyuan tamata isa ntali mia notu salasilan, na tamata ovi myot-orang afa ovi Ubu Ni Roh nfalak ra musti ti ma msyurak tamata yai tali ni vava'at i sala yai, ma nma ewal vava'at i kena ovu Ubu. Na'uk fara msyurak ngalahang ia, ovu vali musti msyi'ik wabira ma lolin, beta ne mlyeka vali na'a salasilan yai. ² Mia musti msyilobang mia na'a bira susa ra, tevek wean inyai, na myot-orang roak Kristus Ni inukun a.* ³ Wean i tamata isa nfikir ne, ia veran rahi tamata liak ra, na'uk velik aba wahal, na inyai nfaturu lahir ne, ia ka'i nlabir watan tenan a. ⁴ Lokat tamata musti ka'i nlabir teman tenan a ne, afa ovi notu ra lolin te wahal. Wean i lolin, na ia ralan dawan urun. Na'uk deka nala afa ovi notu ra ma al nlanat afa ovi tamata liak ra rotu. ⁵ Tevek lokat tamata ka'i rvvara rira varvara ra. ⁶ Tamata ovi rarenar roak

* **6:2** 6:2 Kristus wol notu inukun ra, wean Musa ni inukun ra. Ia Ni inukun ma, Wean lahir i ulobang roak mia, ba musti msyilobang mia. Yohanes 13:34.

Surat Ralan tali tamata liak ra musti rsiduk vali rira afa lolin boku verin tamata ovi rair ira yai.

⁷ Deka mlyabir tenabira ra ma fyikir ne, veka mlyabir waweang Ubu! Mia veka fyufu vali afa ovi miyuri-miya vuarira ra. ⁸ Tamata iki watan wean i notu afa ovi sian ra ma norang ni ininan sian ra, na veka ni matmatan kakiwal. Na'uk tamata iki watan wean i notu afa ovi lolin ra ma norang ni ininan i ntali Ubu Ni Roh a, na tamata yai veka ni vava'at kakiwal tali Ubu Ni Roh a. ⁹ Ba deka tbosa ma totu afa ovi lolin ra, tevek wean i iva'udida ma totu afa ovi lolin ra, ti naran amar i Ubu nfadoku a, na ita veka ka'i tala dida farea enan ra. ¹⁰ Ba na'ut inba watan, wean i dida amar nana'a ma bisma totu lolin obin, na totu lalawatan lolin yai verin tamata ra munuk, na'uk nlia tali inyai, na totu lolin a verin terad a valid ovi rorang Yesus.

*Paulus nfangnanang ewal tamata ovi rorang
Yesus na'a Galatia ovu nala salam verin ira*

¹¹ Msyi'ik ma lolin ning vaivatul ovi. Ya'a ka'i utulis surat ini ovu huruf dawan. ¹² Tamata Yahudi boku, ira rorang vali Yesus, na'uk rkiwal mane tamata ra rsunat mia, boma rdava waharira ralan ma tamata ra inar ira. Rotu wean inyai, tevek wean i rfamalik ne, Kristus Ni matmatan na'a aa walwalur a'uk sa'i notu ma dida vava'at kakiwal, na rbobar beta ne tamata Yahudi liak boku veka rwi-rwa ira. ¹³ Tamata ovi rsunat roak ira wol rot-orang vali Musa ni inukun ra. Na'uk rkiwal mane tamata ra rsunat mia, boma rfakaratat tenarira ra, tevek myorang ira ma rsunat mia. ¹⁴ Na'uk verin ya'a, na wol mane ufakaratat tenang a na'a afakataka. Na'uk

ralang a dawan, tevek dida Duila'a Yesus Kristus Ni matmatan na'a aa walwalur. Ni matmatan yai notu ma afa ovi fyawar verin tamata ovi wol rorang Yesus na'a lanit ivavan a, wol fyawar lahir verin ya'a. Ira wol rfan-aran vali afa ovi fyawar verin ya'a. ¹⁵ Rsunat te wol rsunat ita, irua wear isa watan, tevek wol ihin akataka verin Ubu. Na'uk lolin lia munuk a, na dida vava'at ngorva'an tali Ubu. ¹⁶ Tamata ovi rot-orang vaivatul avyai na'a rira vava'at ra, na era ma Ubu nfaturu Ni silobang a verin ira ovu notu ma rira vava'at ra malinan watan. Tamata avyai Ubu Ni tamata inorang mnга'un ra.[†]

¹⁷ Tali amar ini, na deka mtyorung ma tamata isa vali nlabir ya'a, tevek mngala ovi rna'a tenang a reluk faneak ne, ya'a utuan susa dawan, tevek Yesus Ni sansinir verin ya'a. ¹⁸ Terang a valing averi, fara dida Duila'a Yesus Kristus nala Ni rala lolin verin bir tinemun. Kena urun! Ning surat a lawan watan ini.

Salam tali ya'a, Paulus

[†] **6:16** 6:16 Na'a kalimat i nban-muri, wean i tatulis na'a Vaidida secara harfiah, tfadoku Israel tali, te na'a Ubu, na'uk wol lyawan ne, ihin aka. Tafsiran rivun rfalak ne, ihin a ne, tamata ovi rorang urun Ubu, velik ne Yahudi te wol Yahudi ira.

Surat Ralan na'a Vaidida

Fordata: Surat Ralan na'a Vaidida (New Testament)

copyright © 2018 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Fordata

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-17

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 29 Jan 2022

ad2f572b-0c2a-58a6-8da1-aa7be8bee2bb